

Socialdemokrati och socialism

Genom sitt nya programförslag — avsett att föreläggas partikongressen i vår — har den svenska socialdemokratin tagit ännu ett steg från marxismens och den principiella socialismens traditioner. Utvecklingen är densamma som på andra håll. Från teologiska föreställningar, enligt vilka det goda samhället nås genom produktionskrafternas av Marx genomsågade spel, går man över till tanken att människornas medvetna ansträngningar är avgörande. Från tron på socialiseringen, den gemensamma äganderätten, går man över till en pragmatisk hållning, som kräver ställningstagande från fall till fall, utan bundenhet vid en sekelgammal doktrin. Förslag och formuleringar blir därmed mindre eggande, mindre glänsande av extremism och omvälvningsillusioner, men de blir mera rimliga, mera möjliga att godta och att genomföra. Det mesta i det nya programförslaget — liksom i andra partiers program — bör kunna godkännas av nästan alla människor. Enthusiasm kan inte gärna programmet väcka, men väl en känsla av trivsel och trygghet. Så skall det vara; i den framgångsrika demokratin, liksom i det Hegelska dunklet, blir alla katter grå, alla programvariationer på ett tema.

Den ideologiska utvecklingen, eller rättare utvecklingen bort från ideologin, kommer särskilt fram i de utbyggda allmänna grundsatserna, välskrivna nu liksom i 1944 års program. Med ännu större kraft än tidigare framhäves demokratin som grundval för partiets verksamhet. Det gäller att "ge varje individ möjlighet till ett rikt och meningsfullt liv", "att dana fria, självständiga och skapande människor", att nå alla de värden vi alla talar om; frihet, trygghet, likställighet, kultur. Någon opponent lär inte framtråda i dessa stycken.

ibland förnimms dock spanningen mellan de gamla explosiva orden och den fräseologi i vilken de här infogas som beskedliga och tama honnörsbegrepp. "Sina djupaste rötter har socialdemokratiens idéer i övertygelsen om varje människas okränkbarhet och alla människors lika värde", heter det i ingressen. "Alla människors lika värde", den tanken är svår att upprätthålla om man inte utgår från den religion som skapade den, om man inte förutsätter att det väsentliga hos människan är den potentiella ängeln. Läsaren kan dock tro sig finna en förklaring några sidor senare, då det sägs att kravet på jämlikhet, uppställt av socialdemokratin, inte bara är ett krav på lika chanser, utan också ett krav på "lika värde för alla vilken sysselsättning och ställning de än har". Skall inte människan betalas efter sitt värde skall alltså inte alla ha samma ekonomiska ställning, är det inte fråga om ekonomisk jämlikhet? Visst inte, orden "lika värde" syftar inte till något bestämt. Skillnader i förmågenhet och inkomst godtas, förnuftigt nog; "rättvis inkomst- och förmågenhetsfördelning" förkunnas i "det politiska punktprogrammet"; ordet rätt-

vis är visserligen också mystiskt, men var och en begriper att det inte innebär krav på jämlikhet.

Liknande är resonemanget om äganderätten. I en rad satser, som är energiskt utformade men alla försedda med brasklappar, angrips "sociala och ekonomiska privilegier och maktpositioner", "varje koncentration av den ekonomiska makten i ett fåtals händer". Jaså, vill man socialisera nu igen, frågar sig den naive läsaren. Visst inte! "Socialdemokratin vill i varje särskilt fall pröva vilka former av företagande och ägande som bäst tjänar materiellt framåtskridande och mänsklig välfärd... Den vill stimulera enskild företagsamhet på de områden där denna visar sig kunna förena effektivitet och framstegsvilja med ansvar gentemot konsumenterna, de anställda och samhället... Olika företagsformer bör inte betraktas som självändamål. Valet mellan dem måste bestämmas av vilka uppgifter som skall lösas..." Na-

turligtvis och lyckligtvis gör inga antydningar om egendoms-konfiskation eller skärpt arvsbeskattning. I punktprogrammet uppmjukas ytterligare socialiseringstanken; naturtillgångar och företag skall överföras "i samhällets ägo eller under samhällets kontroll... i all den omfattning det är nödvändigt för att tillvarata viktiga medborgarintressen." I fråga om utrikeshandeln är den nu gällande formuleringen om organisering "under samhällets ledning" borttagen. Det är precis som i det nyligen antagna tyska partiprogrammet: man skall socialisera när det är bra, bevara den privata äganderätten då det är bra.

Punktprogrammet vimlar i övrigt av satser i den välsinnat banala genren: "klassgränser undanröjes", "sakkunniga, oväldiga och effektiva samhällsorgan", "ekonomiska hinder för utbildningen undanröjes", "kulturskapandet främjas av samhället", "naturtillgångarna skyddas". På de punkter där något mera bestämt utsägs, är ofta villkor eller reservationer som säkrar suddigheten. De anställda tillförsäkras medinflytande i enskilda och kollektiva företag, förklaras det, men det säges vara den fackliga rörelsens sak att finna utvägar för problemets lösning; det är väl bekant att den fackliga rörelsen inte kunnat finna någon sådan lösning, trots debatt under årtionden, och att det synes omöjligt att kombinera en fast och effektiv företagsledning med beslutanderätt för alla inom företaget. Republikkravet bibehålles, men skall enligt kommentaren förverkligas "först när en stark opinion härför föreligger". Vi hoppas att socialdemokratin inte tänker genomföra något krav utan stöd av en stark opinion; reservationen innebär väl i detta fall att man inte tänker propagera för sitt krav, utan vänta på att opinionen kommer av sig själv.

Programmet ger alltså knappast några upplysningar om vad partiet konkret avser att göra. Det är naturligt; den frågan kan inte besvaras, eftersom det

gäller att laga efter lägligheten, att handla från fall till fall. Vad programmet ger klarhet om är blott att ideologin urvattnats till en samling självklarheter; denna urvattning är

välkommen, även om den skymmes en smula av ålderdomliga uttryck och pompösa gester. Varför offrar folk sin fritid på sådana trista övnin-